

Реципієнтні зони метафор в українській поезії ХХ ст.

Однією із найпопулярніших в сучасній метафорології є теорія концептуальної метафори, різноаспектно представлена в працях Дж. Лакоффа, М. Джонсона, Ж. Фоконьє, М. Тернера, А. Баранова, А. Чудінова, Е. Будаєва, К. Рахліної, О. Селіванової, С. Жаботинської та ін. У руслі цієї теорії механізм метафори розглядають як взаємодію двох структур знань (фрейми, сценарії): когнітивної структури *донорської зони* (donor domain або source domain) і когнітивної структури *реципієнтної зони* (recipient domain або target domain).

Донорською зоною (donor domain або source domain) називають концептуальну сферу, властивості якої проєктуються на властивості іншої сфери. Когнітивна структура донорської зони — це узагальнений фізичний і культурний досвід життя людини, організований як «схема образу». Це те, з чим зіставляється осмислюваний предмет (явище, дія, ознака). Донорська зона відносно проста, зрозуміла і постійно відтворюється в процесі фізичної взаємодії людини з дійсністю.

Реципієнтною зоною (recipient domain або target domain) називають концептуальну сферу, на яку проєктуються властивості іншої сфери. Реципієнтна зона запозичує мовні знаки із донорської зони. Її когнітивна структура менш відома, менш конкретна, менш визначена. Це те, що зіставляється, що осмислюється, пізнається.

Метою цього дослідження є визначення основних реципієнтних зон та виявлення специфіки їх осмислення в українській поезії ХХ ст.

Основними реципієнтними зонами української поезії ХХ ст. традиційно були концептосфери *людина, душа, серце, життя, смерть, дорога, мова, слово, думка, час, небо, сонце, місяць, зорі, хмари, дощ, вітер, земля, вода, вогонь* та ін. Вони пов'язані з вічними літературними темами, які мають глибокий моральний і світоглядний зміст, що виходить далеко за межі однієї епохи, і окреслюють проблеми, які турбують людство впродовж усього його існування. Названі концептосфери експоновані в багатьох етнічних культурах, де вони доповнені національноспецифічними конфігураціями ідей. В українській мовній

картині світу кожна з них є асоціативно-образним поліконденсатом, у якому відображені національно-культурна, ментально-психологічна специфіка та ціннісні орієнтації нашого народу. Сформувалися ці концептосфери на основі архетипів, але, виступаючи в ролі реципієнтних зон у конкретному поетичному тексті, наповнилися також матеріалом свідомого досвіду митця.

Водночас в українській поезії ХХ ст. поряд з традиційними реципієнтними зонами метафор постійно з'являлися нові реципієнтні зони, пов'язані з новими поетичними темами. Проте, як наголошує Н. Кузьміна, нові теми закріплюються в поезії лише тоді, коли вони розгортаються у зі- / протиставленні з традиційними (місто — природа, революція — стихія, культура – цивілізація, сон – дійсність, пам'ять — забуття тощо) [7: 194].

Метафоризація названих концептосфер упродовж ХХ ст. не залишалася незмінною, а під впливом культурно-історичних, суспільно-політичних чинників та світоглядних орієнтирів окремого митця варіювалася більшою чи меншою мірою. Актуалізація тієї чи тієї концептосфери в поезії та її метафоризація істотно залежали від літературних тенденцій, естетичних орієнтацій митця та тематики його твору. Найчастіше в українській поезії ХХ ст. реципієнтними зонами метафор виступали *небо, сонце, місяць, хмари, вітер, земля, час, день, вечір, ніч, осінь, душа*. Ці концептосфери метафорично осмислювалися здебільшого в пейзажній та інтимній ліриці, тоді як *воля, свобода, пам'ять, слово, мова* — переважно у громадянській. Проте чіткого закріплення когнітивних структур за поезією певного жанру чи тематики немає.

Двічі актуалізувалася в українській поезії ХХ ст. вічна тема космосу. Перший раз космізм поширився на початку століття переважно в доробку революційних романтиків, футуристів та пролеткультівців під впливом останніх на той час досягнень науки, розвитку філософської думки, а згодом і жовтневих подій 1917 р. та пориву до «світової революції». *Небо, сонце, місяць, зорі, хмари*, а також *Земля* як планета часто метафоризувалися, проте у творчості кожного митця, який звертався до космічної теми, цей процес відбувався по-різному. М. Вороний, наприклад, у циклі «Ad astra» для зображення небесних світил використовував метафоричні архетипи у традиційному вигляді: *зіронько вечірня, // божою лампадою // з глибини величної // тихо сяєш ти* [Вороний: 114], *іскристе море* [Вороний: 116], *зорі-очі* [Вороний: 117]. Натомість П. Тичина у своїй першій збірці представив світу ще не знаний поетичний *міф про Космос*, його верховне начало — всезагальний, всепроникаючий світлоритм *Сонячних Кларнетів*. Поет створив оригінальні, переважно синестезичні метафори, лише зрідка звертаючись до метафоричних архетипів: *над мною, підо мною // горять*

світи, біжать світи // музичною рікою [Тичина: 37], *акордились планети* [Тичина: 37], *стигнуть зорі, як пшениця* [Тичина: 43].

Після встановлення радянської влади тема космосу в українській поезії початку ХХ ст. була трансформована в революційний космізм. П. Тичина у своїй другій збірці, що має назву «Плуг», а ще більшою мірою в поемі «В космічному оркестрі» виразив власне, глибоко індивідуальне розуміння революційного космізму: *В космічному оркестрі // підвладно все одній руці* [Тичина: 157], *Скажіть: що сонць системи, як не бризки? // Скажіть: що земля, як не крапка? // І вся людськість хіба не єсть інфузорії // (пожирай, пожирай себе в краплі води)?* [Тичина: 158].

Пролеткультівські поети також зверталися до космізму, який у їхніх творах являв собою «еманацію на Всесвіт пролетарської благодаті, риторичне й механічне прилучення небесних світил та фізичної карти Всесвіту до практичних потреб революції та класової боротьби» [5: 127–128]. Митці не намагалися пізнати таємничий і глибокий взаємозв'язок людини і космосу, а лише поширювали на нього пролетарську честь, як, наприклад, М. Семенко у своїй «ревфутпоемі» «Товариш Сонце!».

Удруге космізм в українській поезії ХХ ст. актуалізували у 60-х рр. польоти в космос та науково-технічна революція. *Небо, сонце, місяць, зорі, хмари* знову опинилися в центрі уваги українських поетів, але тепер їх переважно осмислювали через поняття науково-технічної сфери: *Вище стане стеля піднебесна, // Де ракетних мандрів течія* [Малишко: 352], *Землю тривожать галактик акорди. // Транспозиційних енграмів орди* [Малишко: 476]. У цей період космізм став настільки популярним, що проникав у вірші на будь-яку тему і перетворився на своєрідну хворобу [2: 24]. Захоплення ним призвело до витворів на кшталт *серце — найнадійніший локатор — сяга сузір'їв Ліри і Орла; завітчані метеорами; серця — сейсмографи Землі* та ін.

Специфічна асоціативність, остимулявана космічною темою, мала і позитивний вплив на розвиток поезії: «Завоювання нового тематичного рубежу привело за собою завоювання рубежу естетичного. Мистецьке «вторгнення» в космічну тему покликало до життя нові естетичні знахідки» [2: 24]. До таких знахідок можна віднести, наприклад, метафору І. Драча: *Так б'ють з сердець // протуберанці — // Повстанці сонця... Біль вмира // У грандіознім сонцетанці, // В космічнім клетоті тортур!.. // Так розкошуємо з добра // На рівні вічних партитур!* [Драч: 64].

Термін астрономії *протуберанці*, використаний митцем, не виглядає чужорідним тілом у поетичному тексті, бо він асоціативно узгоджений із мовним знаком, що репрезентує реципієнтну зону. В основі цієї метафоричної проєкції

лежить архетипна модель *вогонь / світло* → *серце*. Вогонь, з погляду науки, являє собою розжарені гази, що виділяються під час горіння й світяться, а сонце — центральне небесне світило Сонячної системи, у формі кулі, яка випромінює світло й тепло. Одна із сутнісних властивостей, яка об'єднує ці зони, — випромінювання світла. Асоціювавши *вогонь* і *сонце*, І. Драч спроектував із донорської зони *вогонь / світло* цю сутнісну властивість на реципієнтну зону *серце*. Світні утворення на краю сонячної кулі в науці називаються протуберанцями, тому використання цього терміна митцем виглядає цілком вмотивованим. Так з'явилася асоціативно ускладнена метафора, яка виражає особливості поетичної уяви поета, його світогляд та інтелект. Ця метафора є одним із яскравих прикладів індивідуально-авторської художньої інтерпретації метафоричних архетипів, спричиненої загальною цивілізаційною динамікою людства.

Соціальні катаклізми істотно впливали на актуалізацію й інтерпретацію метафоричних архетипів. У воєнне лихоліття в українській поезії набула особливої важливості тема Батьківщини, «в силовому полі якої і широкі соціально-політичні аспекти, трактовані, певна річ, в душі тогочасної тоталітарної ідеології, і аспекти духовно-історичні, пов'язані передовсім з батьківщиною — Україною, терзаною ворогом, і найінтимніші мотиви (отчий поріг, мати, діти, кохана, батьківська хата)» [6: 15]. У зв'язку з цією темою українські митці закономірно звернулися до метафоричного архетипу *мати* → *земля*, конкретизувавши його в образі матері-України, яка чекає своїх синів-визволителів. Асоціативний комплекс цієї моделі пов'язаний з найінтимнішими людськими почуттями і переживаннями, фізичними й інстинктивними відчуттями несвідомого, тому сила її переконання виявилася досить потужною й ефективною. Майстерно розгорнута в тексті (наприклад, «Слово про рідну матір» М. Рильського, «Матері забути не може» П. Тичини та ін.), вона не залишала байдужими читачів чи слухачів.

Проте метафоричний архетип *мати* → *земля* мав і інші інтерпретації в українській поезії минулого століття, що спричинено не стільки національними традиціями, скільки потужною енергією самого архетипу. Мати — це загадкова сила, яка дарує життя і є джерелом всього нового, але вона може й пригнічувати людину. Звідси моральна неоднозначність образу землі-матері в літературі. Наприклад, у поезіях Є. Маланюка рідна земля це не мати, а кохана або розпусниця, свята або відьма. Керований ідеєю української державності, у якійсь богоборчій напрузі митець протиставляв себе і свого ліричного героя цілій нації, продовжуючи в такий спосіб культурологічну традицію українського Ієремії — П. Куліша, а також Т. Шевченка, І. Франка. Співзвучне Маланюковому ставлення до своєї батьківщини висловлював і В. Стус, але його національна негачія

мала інше підгрунття. Якщо у Є. Маланюка рідна земля — це «бранка степова», то у В. Стуса — «відтята, стята, нежива, відторгнута» «рідна чужина».

До метафоричних архетипів, як уже зазначалося, звертаються письменники усіх напрямів і стилів, проте частотність, з якою митці використовують їх, неоднакова, як неоднаковий і зміст, реалізований через них. У творчості всіх українських поетів ХХ ст. наявна поетизація рослин, але лідерами в їх оспівуванні, за даними вчених, є О. Лятуринська (111 віршів) та І. Калинець (83 вірші) [3: 275]. За результатами нашого дослідження, у метафоризації різних рослин також лідує І. Калинець, крім того, часто метафоризували рослини П. Тичина, Б.-І. Антонич, Л. Костенко, М. Вінграновський, І. Драч, А. Малишко, В. Сосяра, В. Вовк.

Українські поети ХХ ст. незалежно від літературних напрямів, течій часто зверталися також до архетипу *дерева*, метафорично осмислюючи його. Священними у наших предків вважалися *дуб, ясен, береза, тополя, верба, липа, вишня*. Нині ці дерева репрезентують українську мовну картину світу. За результатами нашого дослідження, найчастіше в українській поезії ХХ ст. зазначали метафоричного осмислення *дуб, береза, тополя, верба, сосна, дерево*. Рідше метафоризувалися *липа, клен, яблуня, каштан, явір, вишня*, ще рідше — *смерека, акація, груша, ясен, горобина, осика, черемуха, шовковиця, черешня, ялина*, а також *пальма, кипарис, кедр, платан* та ін.

У творчості більшості українських поетів ХХ ст. *дерева* виступають як словесно-образні знаки національного мовомислення. Г. Сютя з цього приводу зазначає: «В інтерпретації поетів-новаторів навіть у картинах природи звична *тополя* виявляється не стандартним елементом пейзажної метафори, а інтертекстуальним символом, за яким — код національної словесності, код пам'яті, код морального роздвоєння поета між двома Батьківщинами» [8: 46].

Важливою реципієнтною зоною української поезії ХХ ст. була також концептосфера *людина*. Об'єктом художніх рефлексій вона стала ще в давньогрецькому мистецтві і відтоді незмінно посідає центральне місце в художніх творах. Увесь навколишній світ набуває свого ідейно-художнього змісту тільки у співвідношенні з людиною, її характером, життям, думками, переживаннями, почуттями. У процесі еволюції художньої свідомості і поетичного мислення митці поступово переходили від зображення людини до вираження її внутрішнього світу, осмислення його у зв'язку з природою та соціумом. Якщо міфи розповідали переважно про дії і вчинки героїв, то згодом письменники у своїх творах почали зображувати характери людей, мотиви їх поведінки, психічний світ в його численних і багатогранних виявах, розкривати зв'язки і взаємодії між людиною і навколишнім світом тощо.

Специфіку відтворення внутрішнього світу людини, її почуттів і переживань в українській літературі визначає такий важливий світоглядний чинник, як кордоцентризм — особливість ментальності українців, що виявляється у надмірній розчуленості, сердечності, релігійності, мрійливості, задумливості. Теоретичне обґрунтування кордоцентризму здобув у працях Г. Сковороди, П. Юркевича, М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Куліша, які склали основу наряду української філософії — «філософії серця». Саме у надрах українського естетичного кордоцентризму, зокрема у творах П. Куліша, вперше з'явилося поняття «українська ідея» (точніше «ідея України») та зародився україноцентризм або «філософія української ідеї». У поезії початку ХХ ст. під впливом європейської «філософії життя» кордоцентризм набув особливої популярності і став одним із важливих чинників еволюції української художньої свідомості.

Якщо народницька заангажованість притлумлювала емоційні імпульси, то філософія модернізму утверджувала «всесвітнє страждання», «універсальну душу» [4: 221]. Пізнавальні психічні процеси модерністи виражали в конкретно-чуттєвих формах, часто профілюючи якісь нові властивості осмислюваного. Власне, митці використовували властивість мови «виражати складні концепти, зокрема, які описують інтелектуальну сферу людини, за допомогою простіше влаштованих і спостережуваних фізичних понять» [9: 560]. Почуття людини модерністи також виражали в конкретно-чуттєвих формах переважно за аналогією до людини або рослини. Метафоричному осмисленню у поетичних текстах ХХ ст. підлягали *серце, душа*, а також психічні процеси (*пам'ять, спогад, дума, думка, мрія*) та окремі почуття, серед яких чільне місце посідали *сум, туга*.

На початку ХХ ст. в українській поезії з'явилися твори виразного еротичного спрямування. У них інтимні переживання передавалися із загостреною почуттєвістю та демонструвався підвищений інтерес до питань міжстатевих відносин. Це актуалізувало поетизацію тіла людини та метафоризацію окремих його частин: *В тебе личко як лілеї, // А усточка — рожі цвіт, // Очі — зорі, шовки — вії, // А волосся — оксамит* [Пачовський: 248], *Ти груди як сніг білі маєш, // Usta маєш сплетені з рож* [Пачовський: 282]. У творчості В. Пачовського цикл людського життя від його зародження до кінця був ототожнений з календарним циклом язичницької міфології. У такому контексті еротизм постав як «філософський мотив, що спирається на єдність людини й природи» [4: 309]. Згодом цей мотив набув поширення у поезіях О. Стефановича, Б.-І. Антонича та ін. З новою силою еротизм проявився у поезії рубежу ХХ–ХХІ ст.

Кожна нова доба приносить у поезію нові теми, які в процесі художньої рефлексії стають реципієнтними сферами. Осмислення їх відбувається як за участі метафоричних архетипів (у такому разі архетипи виступають у ролі донорських

зон), так і в індивідуально-авторських формах. В українській поезії у різний час реципієнтними зонами метафоризаційних процесів виступали *революція, місто, війна, воїн, ворог, голод, партія, праця, людина праці* та ін. Кінець ХХ ст. був увінчаний техногенною катастрофою — аварією на Чорнобильській АЕС, яка також була поетично осмислена багатьма українськими митцями.

Своє бачення цієї проблеми з граничною точністю виразила Л. Костенко: *Атомний Вій опустив бетонні повіки. // Коло окреслив навколо себе страшне* [Костенко: 537]. У наведеному прикладі властивості міфічного Вія спроектовано на реактор Чорнобильської АЕС, на якому сталася аварія. Лаконічна метафора містить глибокий зміст, який може бути реконструйований тільки за умови наявності відповідних фонових знань, а саме знання міфу та розвитку подій, пов'язаних із аварією на ЧАЕС. Так Вій в українській міфології виступає як представник підземного світу, очі якого закривають довгі вії і густі брови. Коли він їх піднімає, то своїм поглядом убиває людей і обертає на попіл міста і села. Реактор — *атомний Вій* — убивав людей і спопеляв усе навколо доти, доки не збудували бетонне укриття — *опустив бетонні повіки*. Після аварії навколо ЧАЕС, як відомо, була утворена 30-ти кілометрова зона відчуження. Водночас коло у міфології є однією із основних форм структурування простору, поділу на «своє» і «чуже». Поєднання в метафорі реально-історичного змісту з міфологічним збільшує силу її впливу та виражально-зображальні можливості.

Метафоричному осмисленню підлягають будь-які явища, предмети, події, ознаки. В українській поезії ХХ ст. трапляються приклади метафоризації буденних речей, серед них *балкон, простирадло, антена*, різні види *посуду*. Про ці метафори можна сказати, що вони постали «на основі комплексу образів, які виникають у психіці людини під час сприйняття нею тих фрагментів дійсності, які мають сигнальне значення для життєдіяльності спільноти» [1: 273]. Незаперечним є і той факт, що специфіку сприйняття визначають культурні традиції, а вибір мовних знаків метафори — специфіка семіотичного простору. Проте такі реципієнтні зони залишаються на периферії метафоричних процесів через їх вузькопрактичність, неістотність.

Отже, основними реципієнтними зонами метафор в українській поезії ХХ ст. є концептуальні сфери, сформовані на основі архетипів та пов'язані із вічними літературними темами. Вони наявні у поетичних текстах письменників різних поколінь, різних напрямів і стилів. Водночас частотність їх використання та особливості метафоризації залежали від літературних тенденцій, естетичних орієнтацій митця, його інтенцій та тематики творів.

Поряд із традиційними реципієнтними зонами метафоричній інтерпретації підлягали концептосфери, актуалізація яких спричинена змінами в суспільстві, соціальними катаклізмами, а також світоглядом та уподобаннями окремого митця.

Література

1. Гусев С. С. Метафора — знак неполноты бытия // Перспективы метафизики: Классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков. — СПб.: Алетейя, 2001. — 411 с.
2. Ільницький М. На перехрестях віку: у 3 кн. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — Кн. I. — 838 с.
3. Ільницький М. На перехрестях віку: у 3 кн. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — Кн. II. — 2008. — 703 с.
4. Ільницький М. На перехрестях віку: у 3 кн. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — Кн. III. — 2009. — 904 с.
5. Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. / За ред. В. Г. Дончика. — К.: Либідь, 1994. — Кн. 1 : 1910 — 1930-ті роки. — 1994. — 784 с.
6. Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. / За ред. В. Г. Дончика. — К.: Либідь, 1994. — Кн. 2. Ч. 1. : 1940-ві — 1950-ті роки. — 1994. — 368 с.
7. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. — М.: Едиториал УРСС, 2004. — 272 с.
8. Сюта Г. Словесно-образні знаки національного мовомислення в українській поезії діаспори // Культура слова. — 2001. — Вип. 57–58. — С. 45–51.
9. Языковая картина мира и системная лексикография / Отв. ред. Ю. Д. Апресян. — М.: Языки славянских культур, 2006. — 912 с.

Джерела

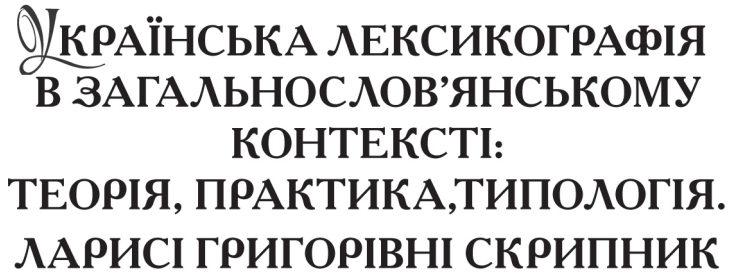
Вороний	Вороний М. Твори. — К.: Дніпро, 1989. — 687 с.
Драч	Драч І. Анатомія блискавки: Поезії, проза. — Харків: Фоліо, 2002. — 509 с.
Костенко	Костенко Л. В. Вибране. — К.: Дніпро, 1989. — 559 с.
Малишко	Малишко А. С. Поетичні твори. — К.: Наук. думка, 1988. — 736 с.
Пачовський	Пачовський В. Зібрані твори — Філадельфія — Нью Йорк — Торонто: Об'єднання укр. письменників «Слово», 1984. — Т. 1. — Поезії. — 743 с.
Тичина	Тичина П. Г. Зібрання творів: у 12 т. — К.: Наук. думка, 1983. — Т. 1.: Поезії (1906–1934). — 1983. — 735 с.

Larysa KRAVETS

Recipient Metaphor Zones in the Ukrainian Poetry of the 20th Century

The article determines and characterizes the main recipient zones of metaphoric projections in the Ukrainian poetry of the 20th century. The influence upon metaphORIZATION processes by literary trends, artist's aesthetic focus as well as her/his intentions and the thematic scope of works is analyzed. The article proves that along with traditional recipient zones in the Ukrainian poetry of the previous century new recipient zones emerged, the active metaphORIZATION of which was caused by changes in the society, social cataclysms as well as literary fashion and the outlook and preferences of a separate artist.

Національна академія наук України
Інститут української мови

A decorative, hand-drawn style frame with a central notch at the top and a small hook at the bottom, enclosing the title and author information.

**Українська лексикографія
в загальнослов'янському
контексті:
теорія, практика, типологія.
Ларисі Григорівні Скрипник**

Київ 2011

УДК 811.161.2'373'374

ББК 81-3-4

У 45

До друку рекомендувала
вчена рада Інституту української мови НАН України
(протокол №7 від 16 червня 2011 р.)

У 45 **Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія** (м. Київ, Інститут української мови, 12–13 травня 2011 р.) / Відпов. ред. к. філол. н. І. С. Гнатюк. – К., 2011. – 560 с.

ISBN 978-966-489-112-4

У доповідях висвітлено питання історичної й описової лексикології та лексикографії, сучасної фразеології, діалектології та фразеографії, окреслено головні напрями подальшого розвитку словникарства. Наголошено на доцільності укладання нового багатотомного тлумачного академічного словника української мови в Інституті української мови НАН України; підготування корпусу новітньої електронної лексичної картотеки; посилення лексикологічних досліджень з метою вивчення динамічних процесів у галузі семантики, зокрема в культурологічному та функціональному аспектах; здійснення комплексного перегляду жанрової різноманітності української лексикографії на тлі слов'янської лексикографії; створення етимологічного словника фразеологізмів та ін.

Підтримано ідею суцільного лексикологічного вивчення текстів, системної і систематичної лексикографічної критики, зокрема в започаткованій рубриці «Читаючи словник» у друкованому органі Інституту української мови НАН України «Українська мова».

Ukrainian Lexicography in the Slavonic Context: Theory, Practice, Typology.

The reports highlight the problems of historic and descriptive lexicography, modern phraseology and dialectology, reflect the main trends of contemporary lexicography development. The most important issues pointed out in the discussion are: the necessity of compiling new explanatory academic dictionary of the Ukrainian Language in the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine; creating the corpus of the new electronic lexical card index; intensifying lexical studies in the field of semantic dynamics in the cultural and functional aspects; complex review of the genres of Ukrainian dictionaries on the background of Slavonic lexicography; compiling etymological idiomatic dictionary etc.

The main idea of the Conference is to support and maintain in-depth lexicological text studies, systemic and systematic lexicographical criticism, particularly in the newly established column «Reading the Dictionary» in the printed edition of the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine «Ukrainska Mova».

УДК 811.161.2'373'374

ББК 81-3-4

ISBN 978-966-489-112-4

© Інститут української мови НАН України, 2011

© Видавничий дім Дмитра Бурого, 2011

ЗМІСТ

ЛАРИСА ГРИГОРІВНА СКРИПНИК — УЧЕНИЙ І ЛЮДИНА

Гнатюк І. С. Відповідальність перед словом: професор Лариса Григорівна Скрипник.....	17
Масенко Л. Т. Українство її було глибинним і незнищеним (з родинних спогадів)	23
Єрмоленко С. Я. Слово про колегу	28
Мацько Л. І. Світлий пам'яті Лариси Григорівни Скрипник.....	31
Пономарів О. Д. Незабутня Лариса Скрипник	32
Лозова Н. Є. З історії створення Словника «Власні імена людей» Л. Г. Скрипник та Н. П. Дзятківської	33
Скрипник В. І. Спогади про матір	39
Праці Л. Г. Скрипник (І. А. Прядко)	41

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОГРАФІЇ

Прадід Ю. Ф. (Сімферополь) Історія дослідження української фразеології (50–80-ті роки ХХ ст.)	50
Клименко Н. Ф. (Київ) Новогрецько-українські паралелі у фразеологічному полі виразників розумової діяльності	74
Бабич Н. Д. (Чернівці) Способи реєстрації і тлумачення фразеологізмів в історичній та сучасній фразеографії	86
Дядечко Л. П. (Київ) Крилаті вислови у фразеологічній концепції Лариси Григорівни Скрипник та сучасні лінгвістичні погляди на них.....	99

Скаб М. В. (Чернівці) Фразеологізми з релігійним компонентом в українських словниках	107
Мойсієнко А. К. (Київ) Актуалізація фразеологічних одиниць у художньому тексті	115
Жуйкова М. В. (Луцьк) Фреймове моделювання у фразеології.....	122
Єрмоленко С. С. (Київ) Про взаємовідношення лексичної та фразеологічної семантики	130
Хобзей Н. В. (Львів) Фразеологізми та паремії із компонентами <i>виганяти /вигнати</i> в говорах південно-західного наріччя.....	138
Задорожний В. Б. (Київ) Семантична реконструкція фразеологізму <i>пасти задніх</i>	145
Лебеденко Ю. М. (Харків) Експлікація моральних якостей особистості в українській фразеології (на базі фразеологізмів з компонентом «хата»)	150
Цимбалюк-Скопненко Т. В. (Київ) Джерела української фразеології крізь призму мови художнього перекладу (зі спостережень над ідіостилем Миколи. Лукаша)	157
Кірілкова Н. В. (Рівне) Відображення деяких семантичних процесів у фразеологічному словнику південноволинських говірок	164
Баган М. П. (Київ) Способи формування заперечних значень фразеологізмів в українській мові	171
Іваненко О. В. (Київ) Слов'янські міфосвіти (укр. <i>відійти у [далекі] засвіти</i> та ін.)	179
Ситар Г. В. (Донецьк) Особливості лексикографічного опису синтаксичних фразеологізмів української мови	186

Коваленко Б. О. (Кам'янець-Подільський) Засади укладання словника фразем мови творів Анатолія Свидницького	194
Коваленко Н. Д. (Кам'янець-Подільський) Назви кухонного начиння в складі фразем українських говірок.....	202
Кобиринка Г. С. (Київ) Із спостережень над наголошуванням у фразеологізмах	209
Яким М. Б. (Дрогобич) До проблеми синоніміїності ареальних фразеологізмів (на матеріалі бойківських говірок)	216
Савченко Л. В. (Сімферополь) Етнолінгвістичне моделювання семантики фразеологізмів із компонентом антропономеном	226

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Гриценко П.Ю. (Київ) «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії	238
Данилюк Н. О. (Луцьк) Принципи укладання словника мови української народної пісні	250
Загнітко А. П. (Донецьк) Функційна типологія часток: лексикографічний аспект	260
Пономарів О. Д. (Київ) Що нового в новому словнику? (про «Словник української мови» у 20 т.)	276
Карпіловська Є. А. (Київ) Призабуті ресурси української номінації (за матеріалами словників 1920–1930-х років)	278

Широков В. А., Сидорчук Н. М., Бугаков О. В., Кригін М. Ю. (Київ) Застосування Українського національного лінгвістичного корпусу в лексикографії та лінгвістичних експертизах.....	285
Щербін В. К. (Мінськ) Тлумачальна лексікаграфія Беларусі	295
Симоненко Л. О. (Київ) Тлумачно-перекладна термінографія	308
Старко В. Ф. (Луцьк) Проблема авторитетності двомовних словників.....	315
Федонюк В. Є. (Київ) Термінологічна лексика в перекладних словниках слов'янських мов	323
Шульгіна В. І. (Черкаси) Визначення предметної галузі як етап у розробленні галузевих інформаційно-пошукових тезаурусів	330
Грязнухіна Т. О., Бугаков О. В., Любченко Т. П., Шкурко В. В. (Київ) Текстові колокації в лексикографічній системі Словника української мови.....	336
Ярун Г. М. (Київ) Кореляція форми й змісту реєстрової одиниці в тлумачному словнику.....	346
Критська В. І., Пуздирєва Т. К. (Київ) Засади опису словозміни в «Граматичному словнику української літературної мови. Словозміна»	352
Романюк Ю. В. (Київ) Особливості опису дієвідмінювання в «Граматичному словнику української літературної мови. Словозміна».....	359
Габай А. Ю. (Київ) «Словник граматичного керування прикметників»: концептуальні засади та принципи укладання.....	367

Колібаба Л. М. (Київ) «Словник граматичного керування дієслів» як лексикографічно- граматична праця	375
Мейзерська І. В. (Київ) Прийменникові синтаксеми в мікроструктурі тлумачного словника	384
Волков С. С. (Санкт-Петербург) Словарь языка Михайла Васильевича Ломоносова	390
Тєлєжкіна О. О. (Харків) Основні засади укладання тезауруса поетичної мови Дмитра Павличка	397
Казимиrowa І. А. (Київ) Ономастична терміносистема О. А. Білецького в сучасній термінографії	406
Мовчун Л. В. (Київ) Підсумки роботи над Додатковим томом Словника української мови	412
Тищенко О. М. (Київ) Паспортизація реєстрових одиниць та лексикографічних джерел у словникових матеріалах «Нові й актуалізовані слова та значення»	418
Тименко Л. О. (Київ) Мережа Інтернет як ресурс словникових матеріалів «Нові й актуалізовані слова та значення»	428
Таран А. А. (Черкаси) Принципи подання конкурентних номінацій в українській лексикографічній практиці	433
Скиба І. Г. (Луганськ) Репрезентація тематичних груп лексики у словниках кінця XIX – початку XX століття	440
Щербакова Н. В. (Харків) «Білі плями» сучасної української ономастичної лексикографії	447

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

Мальшева И. А. (Санкт-Петербург) О проекте «Лексический фонд русского языка XVIII века».....	456
Рычкова Л. В. (Гродно) Единицы иноязычного происхождения в общефилологических толковых словарях белорусского языка	465
Скаб М. С. (Чернівці) Система українських найменувань адресата мовлення та її лексикографічне опрацювання	476
Осташ Л. Р., Осташ Р. І. (Львів) Лексикографічне опрацювання історичної антропонімії як назріла проблема часу.....	485
Осінчук Ю. В. (Львів) Картотека «Історичного словника українського языка»: минуле і сучасне	494
Ковтун А. А. (Чернівці) Семантичний обшир релігійних лексем у творах Пантелеймона Куліша та відображення його в словниках	504
Ракшанова Г. Ф. (Черкаси) Когнітивно-дискурсивний механізм уживання науково-технічної термінології	512
Кислюк Л. П. (Київ) Словотвірна параметризація лексико-семантичного поля «мистецтво».....	521
Сніжко Н. В. (Київ) Актуальні проблеми системного дослідження лексики	532
Кравець Л. В. (Київ) Реципієнтні зони метафор в українській поезії XX ст.	544

Томіленко Л. М. (Київ)

Актуалізація та пасивізація української лексики на сучасному етапі (на матеріалі I тому Словника української мови у 20 томах)..... 553

Наші автори 559

CONTENTS

LARYSA GRYGORIVNA SKRYPNYK AS A SCIENTIST AND PERSONALITY

Hnatyuk I. S. Responsibility to the Word: Larysa Skrypnyk	17
Masenko L. T. Her Ukrainianship Was Deep and Ineradicable (from the Family Memories).....	23
Yermolenko S. Y. A Word About the Colleague	28
Macko L. I. To the Memory of Larysa Skrypnyk.....	31
Ponomariv O. D. The Unforgettable Larysa Skrypnyk.....	32
Lozova N. Y. History of the Dictionary <i>Proper Names of People</i> by L. G. Skrypnyk and N. P. Dzyatkivska	33
Skrypnyk V. I. Memories of Mother	39
L. G. Skrypnyk's Scientific Heritage (I. A. Pryadko).....	41